

Bogotyán Róbert

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI SZERVEZET FELHÍVÁSI TEVÉKENYSÉGE

A börtön egész rendszere rendkívül korlátozó, a sok jó szándékú egyén ellenére, aki mindent elkövet, hogy jobbá tegye. De a jó szándék is kevés önmagában.

SHAHED YOUSAF

Az állami büntetőhatalom gyakorlásának egy addig nem létező garanciáját fektették le azzal, hogy a felhívási tevékenységhez határidőt kapcsolt a törvény, ezáltal a jogszerű eljárásban kiszabott szabadságvesztések végrehajtását minden esetben rövid időn belül megkezdik.¹ Figyelemmel az elítéltek különös méltánylást érdemlő esetleges élethelyzeteire, a halasztás jogintézménye változatlan tartalommal él tovább, tehát az eljáró bírósághoz fordulás lehetősége továbbra is adott.

A szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére vonatkozó felhívásokkal kapcsolatos mérlegelési és döntési tevékenység mellett a büntetés-végrehajtás felelős szervezeti egysége tevékenységirányítási és adatszolgáltatási feladatokat is ellát, ami által a közreműködő szervek összefoglalt adatokhoz jutnak.

¹ Jelen tanulmány a TKP2021-NVA-18 A XXI. századi biztonsági kihívások nemzetbiztonsági hangsúlyai elnevezésű projekt Környezettudatos büntetés-végrehajtás – Azaz a modern magyar büntetés-végrehajtás nemzetbiztonsági tevékenységben betöltött szerepe, különös tekintettel a biztonság és a környezettudatosság dimenzióira és lehetőségeire című alprojekt keretében folytatott kutatás eredménytermékeként készült.

A JOGINTÉZMÉNY KÜLDETÉSE

A fentebb vázolt átalakulási folyamat révén növekvő tendenciát mutat a büntető-eljárásokban szabadlábbon védekező elítéltek száma, így hangsúlyosabbá vált a szabadságvesztés megkezdésére történő felhívási tevékenység. Az állami büntetőhatalom érvényesülése és a büntetés kiszabásának célja szempontjából alapvető fontosságú, hogy a büntetés kiszabása és annak tényleges végrehajtásának megkezdése időben ne távolodjon el egymástól. Az elhúzódó felhívás rontja a büntetés hatékonyságát az elítéltre nézve, mivel a jogellenes magatartás és az abból közvetlenül eredő joghátrány ok-okozati kapcsolatát gyengíti. Nem elhanyagolható szempont továbbá, hogy a társadalom számára egy-egy kivívóan elhúzódó felhívási (esetleg halasztási) ügymenet – különösen, ha nagy sajtónyilvánosságot kapott ügyben vagy közismert személlyel szemben folyt a büntetőeljárás – negatív üzenetet hordoz, mivel a hatóságok következetlenségére, rosszabb esetben kivételezésre, részrehajlásra következtethetnek belőle.

A szakpolitikai cél az volt, hogy a korábbi alacsonyabb szintű jogi normákban megjelenő felhívási tevékenységet törvényi szinten határozzák meg, összekapcsolva a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére irányuló egyéb tevékenységekkel.

A szabadságvesztés megkezdésére vonatkozó felhívások kiadási jogának átadásával a büntetés-végrehajtás a szabadlábbon jogerősen elítélteket közvetlenül a végrehajtásra kijelölt intézetbe tudja irányítani, ezzel elkerülve a túltelítettség szempontjából leginkább érintett, megyei jellegű büntetés-végrehajtási intézetekben történő átmeneti elhelyezést. Szakpolitikai cél ezenkívül, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet fő feladatait a felhívási tevékenység körütekintő szervezésével segítse elő, ideértve elsősorban a fogvatartottak foglalkoztatásának, kiemelten a munkáltatásba való bevonásának elősegítését.

A felhívási tevékenységgel kapcsolatosan kialakítandó szabályozás címzettjei elsősorban azon elítéltek, akikre a bíróság jogerős szabadságvesztést szabott ki, de a büntetőeljárás alatt szabadlábbon védekezhetnek. Számukra a megváltozott jogi környezetben nem a törvényszékek büntetés-végrehajtási csoportja, hanem a büntetés-végrehajtási szervezet továbbítja a büntetésük kezdőnapjáról és a jelentkezési kötelezettség egyéb elemeiről szóló hivatalos tájékoztatót. Ezzel sem a jogaik, sem a kötelességeik tartalma érdemben nem változik, ugyanakkor a hatálybalépést követően két irányba folytathatnak érdemi ügyintézés. A végrehajtás megkezdésének elhalasztása tárgyában továbbra is az illetékes

bíróságra kell kérelmet előterjeszteniük, de a felhívással kapcsolatos tájékoztatást a BvOP-tól kérhetnek.

A büntetés-végrehajtási dolgozókra, elsősorban az önként jelentkező elítéltek befogadását, nyilvántartásba vételét, a bírósági iratok beszerzését és rendezését végző bűnügyi nyilvántartó csoportokra komoly hatást gyakoroltak a törvényben foglaltak. Az elítéltek befogadása az új szabályozási környezetben átterhelődött a megyei jellegű büntetés-végrehajtási intézetekről a végrehajtó jellegű büntetés-végrehajtási intézetekre, ezáltal előbbieknél csökkentek, utóbbiaknál pedig növekedtek a kapcsolódó feladatok.²

A felhívással kapcsolatos tevékenységeket a törvény a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának (a továbbiakban: BvOP) feladatkörébe utalta, így erre a szervezeti egységre feltétlen hatást gyakorolt a szabályozás. Mivel ilyen jellegű feladatok korábban nem voltak jelen a büntetés-végrehajtási szaktevékenységben, a BvOP-n ki kellett alakítani az ezekhez szükséges feltételeket.

Hatással volt a szabályozás a törvényszékek büntetés-végrehajtási csoportjaira is, ahol a továbbiakban nem kell végrehajtani a felhívással kapcsolatos egyes feladatokat. Ki kell emelni ugyanakkor, hogy a BvOP értesítése a született jogerős és végrehajtandó ítéletekről, valamint az érintettek adatainak átadása új feladatként lépett be, de ezek volumene nem közelíti meg az átadottakét. A bíróságok halasztással kapcsolatos feladatait az új szabályozás nem érintette.

A BvOP felhívási tevékenységét a törvényjavaslat úgy határozta meg, hogy minden olyan elítéltet, aki nem esik az előző két bekezdésben ismertetettek hatálya alá, a büntetés-végrehajtás hívja fel a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére. Ezzel törvényi szinten jelölik ki az országos hatáskörű és illetékességi eljáró szervet. A feladat középírányító szervezeti egységhez való delegálása mindenképpen indokolt, mivel a felhívás döntési helyzetet is keletkeztet az adott szempontoknak megfelelő büntetés-végrehajtási intézetek között. Egyúttal a jogalkotó kifejezésre juttatja, hogy a felhívási tevékenységnek nincsenek többletgaranciális elemei azáltal, ha azt a bíróság végzi. Bár a normaszöveg kifejezetten a felhívással kapcsolatos panaszjogot nem állapít meg, a büntetés-végrehajtási szervezet felett általános törvényességi felügyeletet gyakorló ügyészség jogköre természetesen erre a tevékenységre is kiterjed.

² Ezáltal a feladatmegoszlás jobban igazodik a bűnügyi nyilvántartó csoportok létszámához is, amely a megyei jellegű büntetés-végrehajtási intézetekben jellemzően alacsonyabb, így ott a túltelítettség hatásait nem számítva is nagyobb a leterheltség.

Az utóbbi években az is nagyon hangsúlyos szempont volt, hogy a lehető legtöbb jogintézmény környezettudatosabban és fenntarthatóbban működjön a mindennapok vonatkozásában. A felhívási tevékenység is, mint ilyen, szerepet kapott, így a papírmentes környezettudatos program egyik szerves részévé vált.³

A FELHÍVÁSI TEVÉKENYSÉG ELJÁRÁSRENDJE

A felhívás mint hatósági eljárás strukturált információátadás az elítélt részére, amelyben a jelentkezési kötelezettségéről és a szabadságvesztés végrehajtása tárgyában meghozott döntésről (a végrehajtásra kijelölt büntetés-végrehajtási intézetről) tájékoztatják. A felhívást megjelenítő dokumentum főbb tartalmi elemeit a törvény felsorolja.

A felhívás fő célja ugyanakkor nem változott a korábbiakhoz képest, amely annak elérése, hogy az elítélt személy a meghatározott helyen és időben, önként jelentkezzen a büntetés végrehajtásának megkezdése céljából. Ennek elérése érdekében a felhívási irat több eleme is az elvárt magatartás nem teljesítésének hátrányos jogkövetkezményeit részletezi.

Az új szabályozás értelmében a szabadságvesztést kiszabó bíróság feladata, hogy az arról szóló, a külön szabályzókból leírt tartalmi és formai követelményeknek megfelelő értesítőlapokat a BvOP részére megküldje. Ezek képezik a felhívás alapokmányát, amelyen minden releváns információnak szerepelnie kell a szakszerű felhívás kiadásához, hiszen – mint arról később még szó fog esni – az adott határidő nem engedi meg a hiánypótlást vagy a további adatok bekérését.

Az alapirat információinak értékelését a BvOP erre kijelölt szervezeti egysége végzi el, ahol a teljes intézményrendszerről rendelkeznek részletes információkkal, így valóban meg tudják ítélni, az egyes célkitűzések (például foglalkoztatás, létszámhelyzet stb.) szempontjából mely büntetés-végrehajtási intézetek tudják a leghatékonyabban végrehajtani – annak céljára figyelemmel – a szabadságvesztést. Az összesen 28 büntetés-végrehajtási intézet közül mindössze egyet lehet kijelölni, ezért az esetlegesen több megfelelő szervezeti egység közötti rangsorolás mindenképpen döntési folyamatot feltételez, amely – ugyancsak a rendelkezésre álló idő szempontjából – nem nyúlhat túl hosszadalmasra. A törvény a döntési folyamat alapelveként összesen négy kötelezően figyelembe veendő szempontot határoz meg:

³ CZENCZER–BOGOTYÁN–SZTODOLA 2024: 99–107.

1. Az első a kiszabott szabadságvesztés tartama és végrehajtási fokozata. Az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben elhelyezhető, a Büntető Törvénykönyv meghatározásain alapuló végrehajtási fokozatokat a rendvédelmi szerv működéséért felelős miniszter által kiadott alapító okirat tartalmazza. Ez alapján a bíróság által kiszabott büntetés végrehajtási fokozata eleve kizárhat egyes intézeteket. A szabadságvesztés tartama a belső kockázatelemzési és kezelési szempontok, az egyes büntetés-végrehajtási intézetek eltérő biztonsági rendszere, illetve az elítéltek életrendjének meghatározottsága miatt fontos körülmény. Még azonos végrehajtási fokozat (fogház, börtön, fegyház) mellett is érdemi kockázati differencia van egy rövidebb és egy hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítélt között, különösen a végrehajtás első, megismerési időszakában. Ezért már a felhívási tevékenység során igazodni kell a kiszabott tartamhoz, és aszerint kijelölni zárt vagy félig nyitott rezsimű, a végrehajtási fokozatnak megfelelő büntetés-végrehajtási intézetet.

A fentiek mellett fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a jogerős ítélet meghozataláig szabadlábon védekező terheltek esetében nem várható a kiemelten hosszú tartamú szabadságvesztések és a súlyos, fegyház végrehajtási fokozat nagyarányú jelenléte. A reálisan ezekkel végződő büntetőeljárások során szinte minden esetben megtörténik a letartóztatásba helyezés.

2. A második kiemelt szempont az elítélt állandó lakóhelye. A társadalmi reintegráció szempontjából különösen fontos, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során az elítélt fenntartsa a családi kapcsolatait. Ennek megfelelően célravezető, ha a személyes kapcsolattartás (látogatófogadás) szempontjából előnyös, lakóhelyéhez közeli elhelyezésben részesül. Ki kell emelni ugyanakkor, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteket általánosan érintő túltelítettség miatt egyre több esetben okozna a lakóhelyhez közeli elhelyezés direkt hátrányt a reintegrációs célkitűzésekre. Ha ténylegesen minden elítéltet a lakóhelyéhez legközelebbi intézetben helyeznének el, úgy az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben elérhető, limitált számú fogvatartotti munkahely vagy oktatási lehetőség – a személyiségformálás pozitív tényezői – sokuk számára nem volnának elérhetőek. Ennek figyelembevételével azonban a felhívási tevékenység során törekedni kell arra, hogy az elítéltnak a számításba jöhető intézetek közül a lakóhelyéhez legközelebb esőbe határozzák meg a jelentkezési kötelezettséget. Számolni kell ugyanakkor azzal, hogy a korábbi gyakorlattal ellentétben a felhívások

többsége nem a területileg illetékes, megyei jellegű büntetés-végrehajtási intézetbe történik, hanem a földrajzilag adott esetben távolabb esőkhöz. Egyes elítéltek ezt többletteherként realizálhatják, ezért a körülmények tájékoztatásra és a kötelezettség elmulasztása következményeinek ismertetésére különös hangsúlyt kell fektetni.

3. Szintén kötelezően mérlegelendő a felhívás esetén a kriminalitás tényezője. A jogalkotó a büntetőjog komplex reformja során több ízben kinyilvánította, hogy nem tolerálja az ismételt bűnelkövetést, és ezeket – súlyosságuk függvényében – az amúgy elérhető kedvezményekből, progresszív végrehajtási elemekből való kizárással sújtja, de végső soron akár a büntetési tétel jelentős emelését is kilátásba helyezi.⁴ Ezt a következtetést megjelenítve a felhívások során is mérlegelni kell a visszaesői minőséget. Fontos azonban, hogy ez nem irányulhat szándékos hátrányokozásra a felhívott irányába. A visszaesés foka inkább a „börtönrutinra” utaló adatként, többszörös vagy különös visszaesők esetében esetleg az együttműködési nehézségekre következtetni engedő körülményként értékelendő.
4. Egy másik következtetési forma – amely szintén indokolja, hogy a felhívási tevékenységet a BvOP végezze –, hogy a visszaesőként felhívottak korábbi fogvatartásai alatt keletkezett nyilvántartási adatokat a BvOP kezeli, így már a döntés-előkészítési folyamat során felmérheti, hogy korábban mely büntetés-végrehajtási intézetekben helyezték el az adott személyt, vagy például kellett-e áthelyezni magatartási problémák, esetleg személyi összeférhetetlenség miatt.
5. És mint említettük, fontos a jogintézmény környezettudatos és fenntarthatósági elemekkel való bővítése is.⁵

A felhívásban megjelölendő büntetés-végrehajtási intézet kiválasztását követően a hivatalos értesítés előkészítése és kiadmányozása következik. Ez uniformizált tevékenységként valósulhat meg, az egységesített dokumentumok a bíróság által megküldött adatokon alapulnak majd.⁶ A felhívásokról a BvOP két irányba

⁴ A „három csapás” néven közismert büntetőjogi szabály a kiszabható szabadságvesztés mértékét a kétszeresére növeli – amely akár ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztést is jelenthet –, amennyiben a terheltet harmadik alkalommal ítélnék el valamely, személy elleni, erőszakos jellegű törvényi tényállás alapján.

⁵ CZENCZER–BOGOTYÁN 2023: 23–33.

⁶ CZENCZER–SZTODOLA 2019: 82.

teljesít adatszolgáltatást. Egyrészt visszaigazolja a bíróságnak a felhívás megtörténtét, megjelölve, hogy az mely büntetés-végrehajtási intézetbe és melyik napra szól, másrészt a kiadott felhívásokat és az azokhoz tartozó értesítőlapokat csoportosítva megküldi az egyes büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokainak tájékoztatásul és a szükséges intézkedések megtétele céljából. Ez jelentős előrelépés a befogadással és elhelyezéssel kapcsolatos feladatok tervezhetőségét illetően, hiszen ilyen módon a büntetés-végrehajtási intézet már a jelentkezés határnapja előtt hetekkel információhoz juthat a végrehajtandó szabadságvesztésről és az elítéltről.

Optimális esetben a BvOP a Magyar Postán keresztül visszatájékoztatást kap a sikeres kézbesítésről, amely alapján a felhívási ügyet lezártnak tekintheti. Ha azonban a hivatalos irat nem volt kikézbcsíthető, úgy a büntetés-végrehajtási bírónál, írásban kell kezdeményezni az elítélt elővezetésének elrendelését. Abban az esetben, ha a sikeresen kézbesített felhívás ellenére az elítélt nem jelentkezett, a büntetés-végrehajtási intézetnek kell kezdeményeznie elővezetését. Itt mindenképpen közbe kellett iktatni egy visszacsatolást a BvOP felé, amelynek célja kettős. Egyrészt a felhívások sikerességi mutatója szempontjából fontos, hogy az önként jelentkezés elmulasztásának tényét bevezessék az adott felhívás adataiba. Másrészt az elővezetés kezdeményezése előtt mindenképp indokolt a központi fogvatartotti nyilvántartásban ellenőrizni, hogy esetleg nem vonult-e be másik büntetés-végrehajtási intézetbe az elítélt. A negatív tendencia elkerülése szempontjából kiemelten fontos, hogy a meghatározott napon, de nem a meghatározott büntetés-végrehajtási intézetben jelentkezőkkel szemben milyen lépéseket lehet tenni, a bírói jogalkalmazás során járhat-e ez a magatartás akár a feltételes kedvezmény elvesztésével.

Kiemelten fontos előre vizsgálni az ügyintézési határidőket, mivel többszörös adatátadás, visszacsatolás, feldolgozás és döntés történik a tevékenység során. A jogalkotó a fentebb megfogalmazott szakpolitikai célból egy generális határidőt és egy privilegizált esetet szerkesztett a törvénybe.

A felhívásra általánosan adott határidő nem a hivatali tevékenységre adott időt, hanem a szabadságvesztés kiszabása és a végrehajtásának megkezdése között eltelhető maximális tartamot szabályozza, amikor kimondja, hogy a felhívást úgy kell kiadni, hogy az elítélt a büntetés letöltését az azt kiszabó határozat jogerőre emelkedését követő három hónapon belül megkezdje. Tehát a teljes cselekménysorra, annak kiváltó mozzanatától (a szabadlábon védekező terhelttel szemben jogerős és végrehajtandó szabadságvesztést szab ki a bíróság) a céljáig (az elítélt a felhívásban meghatározott helyen és időpontban,

önként jelentkezik a büntetés végrehajtásának megkezdése céljából) összesen 90 nap áll rendelkezésre. Ezt a törvény egy másik rendelkezése szűkíti tovább, amely szerint a felhívást olyan időben kell kiadni, hogy az elítélt azt a benne foglalt jelentkezési határnap előtt legalább 30 nappal megkapja. Az előzőkből következik, hogy a jogerős szabadságvesztés kiszabásától számított maximum 60. napon az elítéltnak kézhez kell kapnia a felhívását. Ez a bíróság és a BvOP közötti adatátadásból, az ügyintézésből és a Magyar Posta általi kézbesítésből tevődik össze.

A megfelelően képzett apparátus ezért különösen fontos a jogszerű felhívások folyamatos biztosítása érdekében. Ez részint a BvOP-nál már meglévő szakmai tudáson alapul, amelybe viszont integrálni kellett a felhívásokkal kapcsolatos ügykezelői ismereteket és az ügyintézésre vonatkozó tapasztalatokat.

A törvény – feltételezve, hogy egyes büntetőügyekben a szabadlábon védekezőkkel szemben is ötévi vagy ezt meghaladó tartamú, esetleg többszörös visszaesőként kiszabott szabadságvesztést állapít meg a bíróság – soron kívüli eljárásra kötelezi a BvOP-t, amelynek tartalmi elemei nem térnek el az általános ügyintézésétől.

ÖSSZEGZÉS

Az immáron 10 éves múlta visszatekintő felhívási tevékenységről elmondható, hogy centralizált, egységes módon történik a tevékenység a törvényi határidők mellérendelésével, amely biztosítja a szabadságvesztés végrehajtásának belátható időn belüli megkezdését (a bírósági halasztásokkal kapcsolatos jogkör érintetlenül hagyásával).

Egyértelműen erősödött a büntetés-végrehajtás ráhatása a befogadási és elhelyezési feladatok ütemezésére, ezáltal bővültek a telítettség-kiegyensúlyozás lehetőségei, csökkentve a túlszűfolt büntetés-végrehajtási intézetek telítettségét.

Bizonyítottan csökkentek az önként jelentkező elítéltek áthelyezésével kapcsolatos átszállítási feladatok, és nem utolsósorban korábban érvényre juthatnak azok a reintegrációs szempontok, amelyek olyan kiemelt célokat fogalmaznak meg, mint az elítéltek foglalkoztatása, legyen az képzés, oktatás vagy akár a munkáltatás.

IRODALOMJEGYZÉK

- CZENCZER Orsolya – BOGOTYÁN Róbert (2023): Környezettudatosság és fenntarthatóság: Kérdések és válaszok a magyar büntetés-végrehajtás szemüvegén keresztül. *Börtönügyi Szemle*, 42(4), 23–33.
- CZENCZER, Orsolya – BOGOTYÁN, Róbert – SZTODOLA, Tibor (2024): Green Prisons in Hungary? In KOVÁCS, Gábor – MÉSZÁROS, Bence – CZENCZER, Orsolya (szerk.): *II. Ludovika International Law Enforcement Research Symposium Conference Proceedings*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 99–107.
- CZENCZER Orsolya – SZTODOLA Tibor (2019): *A büntetés-végrehajtási és reintegrációs munkajogi és biztonsági vonatkozásai*. Budapest: Ludovika.

